

VOJENSKÁ RODINA

npor. Mgr. Zuzana **ONDEROVÁ**

ÚVOD

Rodina je základným „stavebným“ prvkom spoločnosti. Mnohí z nás majú rodinu na najvyššej priečke hodnotového rebríčka. V nasledujúcich riadkoch sa pozrieme na rodinu trochu bližšie. Pokúsime sa definovať čo to rodina je, popísať jej rôzne formy, keďže v dnešnej modernej spoločnosti už nemožno rodinu charakterizovať len ako manželský pár a ich deti. Tak ako vo všetkých sociálnych interakciách, aj v rodine majú členovia svoje povinnosti. Tie charakterizujú funkcie rodiny, ktorých napĺňanie alebo zlyhanie definuje, či je rodina funkčná ako celok. Neplnenie základných funkcií rodiny má za následok jej disfunkčnosť. V nefungujúcej rodine nie sú jej členovia spokojní a šťastní. Aby sa predišlo najhoršiemu možnému variantu, a to rozpadu rodiny, je niekedy nutné vyhľadať odbornú pomoc. Tá môže byť zameraná na partnerov alebo na rodinu ako celok. Predchádzať rozpadu rodiny by malo byť prvoradým cieľom nielen jednotlivca, ale aj spoločnosti ako takej.

Keďže sa pohybujeme vo vojenskom prostredí, popíšeme si špecifiká vojenskej rodiny. Kariéra profesionálneho vojaka alebo vojačky môže v pozitívnom, ale aj negatívnom smere ovplyvňovať fungovanie rodiny a plnenie jej funkcií. Na druhej strane je to aj rodina a jej členovia, ktorí pôsobia na vojaka, a tak môžu zasahovať aj do jeho pracovnej sféry. Keď hovoríme o vojenskej rodine, tak najčastejšie sa stretávame s pojmom odlúčenie, ktoré je pre tieto rodiny charakteristické. Napríklad odlúčenie počas výcvikových dochádzaní do zamestnania, ak vojak neslúži v mieste bydliska a v neposlednom rade odlúčenie počas vyslania profesionálneho vojaka mimo územia Slovenskej republiky. V posledných rokoch sa problematika starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov stala kľúčovou témou v súvislosti so zastabilizovaním vojenského personálu, a tiež ako motivačný faktor k vstupu do Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

1 DEFINÍCIA RODINY

Rodina je univerzálna, prirodzená sociálna skupina, ktorá umožňuje vytvoriť pevné sociálne väzby, silné emocionálne vzťahy, vytvára základ ďalšieho psychosociálneho vývoja človeka. Rodina nepredstavuje statický sociálny útvar, pretože sa vyvíja v čase a v rámci životného rodinného cyklu prechádza významnými zmenami.

Nie je možné určiť presnú definíciu rodiny, pretože v rôznorodom prostredí neexistuje univerzálny model rodiny. Existujú rôzne formy rodinného spolužitia, ktoré sa môžu líšiť štruktúrou rodiny, prioritami jej funkcií, usporiadaním moci, náplňami rodinných rolí. ¹⁾

Zákon o rodine definuje rodinu ako jednotku založenú na monogamnom manželstve. Rodina je teda založená - definovaná manželstvom. Predstavuje základnú bunku spoločnosti a spoločnosť chráni všetky formy rodiny, ktoré existujú v súlade s platnou legislatívou. V Ústave Slovenskej republiky je tiež zakotvená ochrana rodiny, manželstva a rodičovstva. ²⁾

1) GABURA, J. - GABURA, J. ml.: Rodinný konflikt a rodinná mediácia, 2016.

2) Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb., čl. 41.

Obrázok 1: Rodina je základný „stavebný“ prvok spoločnosti

1.1 Charakteristika rodiny

„Rodina je najprirodzenejšou sociálnou skupinou schopnou vo vzájomnej spolupráci a solidarite zaručovať starostlivosť o svojich členov a uspokojovať ich hmotné a duchovné potreby už od detstva“. ³⁾

Význam rodiny nie je len v tom, že sa dieťa do nej narodí a tým zdedí genetickú výbavu, ale aj v tom, ako rodičia ovplyvňujú životnú cestu dieťaťa, ako formujú jeho osobný rozvoj, a tiež postoj k ostatným spoločenským skupinám. Rodič predstavuje pre dieťa vzor, a preto je dôležité, aby to bol vzor pozitívny. Rodina formuje osobnosť dieťaťa nielen úmyselnou starostlivosťou a výchovou, ale aj nezámerným pôsobením vyplývajúcim zo vzájomných vzťahov. ⁴⁾

1.2 Formy rodín

V dnešnej modernej dobe za rodinu nemožno považovať len partnerov žijúcich v manželskom zväzku a ich deti, kedy hovoríme o nukleárnej rodine. Stále častejšie sa stretávame s partnermi, ktorí spolu dlhodobo žijú, vedú spoločnú domácnosť, majú deti, ale zosobášení nie sú. Taktiež aj samostatný rodič s deťmi sa identifikuje ako rodina. V mnohých prípadoch, najmä kvôli ekonomickej situácii, žijú generácie rodičov a detí v spoločnej domácnosti. Vtedy hovoríme o rodine viacgeneračnej. Často sa stretávame s tým, že sú do protikladu dávané tradičné rodiny a formy, ktoré vznikajú tak, že rodina je v súčasnej dobe v kríze a rodinné hodnoty sa rozpadajú. Z historického hľadiska sa forma rodín vždy menila a tiež vždy existovali rodiny odlišné od majoritného modelu. ⁵⁾

1.3 Funkcie rodiny

Miesto rodiny v spoločnosti určuje niekoľko funkcií. Aby sme mohli hovoriť o funkčnej rodine, tak musí pre svojich členov zabezpečovať napĺňanie jej základných funkcií.

3) HUDECOVÁ, A. - GREGOROVÁ, A. B. a kol.: Sociálna práca s rodinou, 2009.

4) NAKONEČNÝ, M.: Psychologie osobnosti, 2009.

5) GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J.: Rodinná terapie, 2009.

Biologicko-reprodukčná funkcia

Súvisí s reprodukciou rodiny, a tým aj s reprodukciou spoločnosti. Je dôležitá aj pre manželov kvôli uspokojovaniu ich sexuálnych potrieb. Reprodukčná funkcia rodiny úzko komunikuje s populačnou politikou štátu. Podľa niektorých odborníkov súvisí so zabezpečovaním základných fyziologických potrieb členov rodiny. O poruche biologicko-reprodukčnej funkcie hovoríme vtedy, ak sa v rodine deti nerodia alebo sa rodia nejakým spôsobom hendikepované. Patrí sem aj neplánované rodičovstvo a mnohodetnosť (ak sa rodičia nedokážu o deti postarať alebo sa deti rodia do nepriaznivých životných podmienok).

Ekonomická funkcia

Predstavuje zodpovednosť rodiny za uspokojovanie potrieb jej členov v ich životných fázach. Cieľom je udržať životaschopnosť rodiny. Zabezpečenie ekonomickej funkcie závisí od príjmov rodiny a jej spotreby. Súčasťou ekonomickej funkcie rodiny je spotrebné správanie rodiny, prerozdeľovanie finančných prostriedkov a tvorba rodinného rozpočtu. Porucha ekonomickej funkcie je neschopnosť rodiny zabezpečiť základné životné potreby členov rodiny, čo môže byť dôsledkom nezamestnanosti, zvyšovania životných nákladov alebo aj napríklad alkoholizmom niektorého člena rodiny. Nedostatočné plnenie ekonomickej funkcie sa premieta aj do iných oblastí rodinného života. Môže dochádzať k narušeniu medziľudských vzťahov, celkového zhoršenia rodinnej atmosféry a k narušeniu vzťahov so širším sociálnym prostredím.

Výchovná funkcia

Rodičia sú pre deti prvými výchovnými vzormi, preto je dôležité, aby to boli vzory pozitívne. Dieťa si v rodine osvojuje základné pravidlá a normy správania, základné hodnoty, názory, postoje, sociálne roly a spôsoby riešenia rôznych situácií. Rodina je primárnou sociálnou skupinou, kde si dieťa osvojuje všetko to, čo bude potrebovať aj v iných sociálnych skupinách. Výchovná funkcia predstavuje vytvorenie optimálneho prostredia a vhodných podmienok pre úspešné začlenenie dieťaťa do spoločnosti.

Emocionálna funkcia

Pre členov rodiny je zabezpečenie emocionálnej funkcie nevyhnutné pre priaznivú psychickú stabilitu. Kladné citové vzťahy sú základnou podmienkou pre zdravý osobnostný vývin všetkých členov (najmä detí). V rodine sa človek učí pozitívne emócie prijímať i dávať. Fungujúca rodina predstavuje pre človeka bezpečie, istotu, zdroj pozitívnych pocitov i vzťahov. Pre adekvátny rozvoj a fungovanie rodiny sú dôležité dobré citové vzťahy medzi rodičmi a deťmi, súrodencami navzájom, ako aj ostatnými členmi rodiny. Zlyhanie tejto funkcie sa môže prejaviť rôznymi poruchami, vrátane porúch psychických. Nedostatočné plnenie emocionálnej funkcie môže mať za následok citovú depriváciu, ktorá sa môže podpísať na vzniku rôznych foriem deviantného správania. Pri poruchách tejto funkcie môže nastať frustrácia, ktorá má za následok deformácie najmä v procese vývoja detí.

Ochranná funkcia

Predstavuje okrem ochrany života a zdravia aj ochranu pred sociálno-patologickými javmi. Rodina vytvára priestor, kde sa členovia majú cítiť bezpečne, cítiť vzájomnú podporu a môžu sa tam uchýliť kedykoľvek, keď sa ocitnú v nebezpečenstve alebo potrebujú nabrať sily na riešenie svo-

jich problémov. Optimálne fungujúca rodina stojí za svojimi členmi, pomáha im zvládať náročné životné situácie, v čase krízy im poskytuje azyl. Ochranná funkcia je veľmi dôležitá v prvých rokoch života dieťaťa, ale nestráca svoj význam ani v ďalších etapách života. Má význam aj pre dospelých členov rodiny.

Socializačná funkcia

Má význam pri vytváraní osobnosti jedinca, ktorý je spoločensky zrelý, prispôsobivý a zodpovedný. Modely správania, ktoré si dieťa osvojuje v rodine, prenáša aj do iných sociálnych skupín. Rodina ako primárny výchovný a socializačný faktor ovplyvňuje ako je človek pripravený do života, ako zvládne rôzne úlohy a zastane viaceré roly v budúcom období života. V rodine si dieťa osvojuje sociálne roly, učí sa budovať sociálne vzťahy, pripravuje sa na rešpektovanie sociálnych noriem. Socializačná funkcia rodiny nie je jednosmerne zameraná na deti, pretože saturuje aj sociálne potreby dospelých členov rodiny.

Kultúrno-hodnotová funkcia

Rodina umožňuje kontinuálny transfer hodnôt minulosti, zvykov, tradícií, umeleckého cítenia a zručností. Predstavuje kultúrny priestor na formovanie estetického cítenia. V rodine si človek osvojuje etické normy, formuje svoj hodnotový systém a nachádza základy zmyslu života.

Výrobná funkcia

V minulosti to bola významná funkcia rodiny. V súčasnosti sa týka iba niektorých rodín, ktoré vytvorili takzvané rodinné podniky, kde sa na pracovnom procese podieľajú všetci dospelí členovia rodiny alebo aspoň niekoľkí. Táto funkcia je úzko spätá s ekonomickou funkciou rodiny.

Odpočinkovo-rekreačná funkcia

Efektívne fungujúca rodina je pre svojich členov miestom uvoľnenia, odpočinku, rezervoárom zbierania pozitívnej energie, regenerácie a významným faktorom zvládania syndrómu vyhorenia či stresu.^{6) 1)}

Funkcie rodiny sa navzájom prelínajú, žiadna nepôsobí izolovane. Plnenie jednej funkcie ovplyvňuje kvalitu plnenia ďalších funkcií. Rodina preto musí klást dôraz pri plnení svojich povinností na všetky spomenuté funkcie.

1.4 Typológia rodín na základe plnenia jednotlivých funkcií

Funkčné (harmonické) rodiny – plnia všetky funkcie, dokážu zabezpečiť optimálne prostredie pre rozvoj všetkých členov rodiny.

Členovia funkčnej rodiny majú pocit rodinnej identity, ktorá v sebe zahŕňa pocit a vedomie vzájomnej blízkosti, spolunáležitosti, prejavu záujmu, zachovávanie istých hodnôt a pravidiel. Ak rodina naplňa svoje dôležité funkcie, vzniká v nej stav homeostázy. Pre tento stav je typické, že členovia rodiny sú prevažne spokojní, rodinu vnímajú pozitívne, sú s ňou identifikovaní, aktívne sa zapájajú do naplňovania funkcií rodiny, efektívne komunikujú, vymieňajú si pozitívne emócie, snažia sa konštruktívne riešiť vzniknuté problémy. Funkčnosť rodiny nemusí korelovať s jej úplnosťou. Aj neúplné rodiny si môžu plniť svoje funkcie veľmi dobre. Funkčnosť rodiny nemusí byť trvalým stavom. Aj funkčná rodina niekedy prechádza obdobiami, kedy sa stav rovnováhy na krátky

6) LANGMEIER, J. - KREJČÍŘOVÁ, D.: Vývojová psychologie, 2006.

čas naruší, objaví sa nespokojnosť a problémy, ktoré môžu vyústiť do potreby zmeny. Ak je rodina funkčná, disponuje mechanizmami, ktoré jej umožnia rýchle a efektívne riešenie problémov a znova dosiahnutie potreby rovnováhy bez vonkajšieho zásahu alebo s minimálnou vonkajšou podporou.

Konsolidované rodiny – pri plnení niektorých funkcií sa môžu vyskytnúť problémy, ale nie je narušená funkčnosť rodiny.

Problémová rodina je typická tým, že v rodine vzniká závažnejší akútne problém alebo pretrvávajúca chronická problém, ktorý do určitej miery ovplyvňuje niektoré funkcie rodiny, ale zatiaľ neohrozuje jej stabilitu a celý rodinný systém. Problém v rodine môže byť spôsobený tým, že jedna základná funkcia rodiny je obetovaná druhej. Napríklad zvýšená potreba ekonomického zabezpečenia oslabuje emocionálnu funkciu, saturácia určitých potrieb člena rodiny môže ísť na úkor ostatných, prehnaná starostlivosť o dieťa môže ovplyvniť biologickú funkciu.

Disfunkčné (disharmonické) rodiny – pri plnení jednotlivých funkcií sa vyskytujú vážnejšie problémy, čo môže narušiť fyzický, psychický a sociálny vývin členov rodiny.

Disfunkcia charakterizuje rodiny, ktoré majú dlhodobo narušenú schopnosť saturovať materiálne, psychologické a sociálne potreby svojich členov. Disfunkčná rodina sa často ocitá v hmotnej núdzi, sprevádzajú ju problémy bývania, finančná negramotnosť, rôzne formy závislosti, problémy v starostlivosti o deti, zanedbávanie zdravia. ^{6) 1)}

1.5 Typy disfunkčných rodín

Nezrelá rodina

Rodičia, najmä kvôli nízkemu veku, môžu byť nepripravení na plnenie rodičovských rolí. Zlyhávajú pri plnení základných funkcií, čo sa prejavuje nedostatočným stimulovaním dieťaťa podnetmi, nevhodnou komunikáciou, neschopnosťou zvládať starostlivosť o dieťa či dokonca zanedbávaním dieťaťa.

Preťažená rodina

S týmto typom disfunkčnej rodiny sa môžeme častejšie stretnúť pri vojenských rodinách. Rodiny môžu byť preťažené práve kvôli povinnostiam súvisiacim s pracovnou zaťaženosťou. Preťaženosť môžu spôsobiť aj konflikty v rodine, choroba člena rodiny alebo ekonomické problémy. Prejavuje sa to tým, že rodičia nemajú čas na deti, sú pohltení svojimi ťažkosťami. V prípade pracovnej vyťaženia môžu rodičia nahrádzať nedostatok pozornosti deťom nadštandardným materiálnym zabezpečením, ale citová oblasť nie je saturovaná alebo absentuje.

Ambiciózna rodina

Keď sa obaja rodičia snažia vyniknúť v práci, je pozornosť venovaná len profesionálnym úspechom a zanedbávajú sa potreby dieťaťa. Prejavuje sa to najmä nedostatočným plnením emocionálnej funkcie rodiny, čo spôsobuje nižšiu mieru stability rodiny.

Perfekcionistická rodina

Rodičia majú na deti prehnané nároky, často v rozpore s ich schopnosťami alebo záujmami. Dieťa je tak vystavované neustálemu tlaku a jeho zlyhanie je často sprevádzané odmietaním zo strany rodiča, čo môže mať negatívny vplyv na jeho osobnostný rozvoj.

Obrázok 2: V disfunkčnej rodine trpia najmä deti

Autoritárska rodina

Rodič je vo vzťahu dominantný. Nerešpektuje názory dieťaťa, ale vyžaduje jeho slepú poslušnosť. Dieťa môže byť nástrojom manipulácie alebo prostriedkom dosiahnutia vlastných cieľov.

Rozmznávajúca (protektionistická) rodina

Vyznačuje sa neodôvodneným ochraňovaním a odmeňovaním. Dieťa nie je vedené k tomu, aby rešpektovalo ostatných. Má prehnané požiadavky, ktoré sú ale rodičia ochotní ihneď splniť. Dieťa sa tak stáva egocentrické, netolerantné, či dokonca týrajúce (psychicky alebo fyzicky) svojich rodičov.³⁾

1.6 Neúplné rodiny

Neúplné rodiny vznikajú tehotenstvom slobodnej ženy, úmrtím jedného z manželov alebo najčastejšie rozvodom. Rozvodom zaniká veľký počet bezdetných manželstiev, ale aj veľký počet rodín s deťmi.

Rozvod je závažnou udalosťou v živote všetkých, ktorých sa nejakým spôsobom dotýka. Aj v prípade bezdetných manželov sú ich psychické reakcie často značné a len niekedy je možné hovoriť o vyriešení dlhotrvajúcej bezvýchodiskovej životnej situácie. Rozvod je závažná udalosť vo všetkých prípadoch, keď sú v rodine nezaopatrené deti, ktoré náhle viac alebo menej strácajú jedného z rodičov a majú sa vyrovnáť s mnohými zmenami. Najväčší vnútorný konflikt spôsobujú deťom dlhotrvajúce spory, ktoré pokračujú aj po rozvode, najmä v otázke návštev. Ak je dieťa zaťahované do sporov a stáva sa zbraňou vo vzájomnom boji bývalých manželov, je jeho duševná rovnováha veľmi často narušená.

Pretože rozvod znamená pre maloleté deti vždy traumou, mala by byť zvlášť zdôraznená morálna zodpovednosť rodičov za rozchod, ku ktorému niekedy dochádza aj z malicherných príčin. Tam, kde rozvodu zabrániť nemožno mali by byť vzťahy rodičov udržané na úrovni pre dieťa prijateľnej a nemali by zachádzať do vzájomného očierňovania alebo len naznačeného osočovania, ani

do kupovania dieťaťa darčekom či privilégiami. Optimálne pre dieťa môže byť vysvetlenie, že rodičia si síce nerozumejú, a preto sa rozišli, ale že dieťa o žiadneho z rodičov neprichádza, a že otec (mama) ho má stále rád a bude sa s ním často vídať. Takéto vysvetlenie situácie neberie dieťaťu vzor, podľa ktorého sa dovtedy formovala jeho vyvíjajúca sa osobnosť.⁴⁾

Obrázok 3: Niekedy je rozvod nevyhnutným riešením krízy

1.7 Rodinná terapia

V prípade začínajúcej krízy v manželskom (partnerskom) živote alebo problémov, ktoré sa týkajú rodiny ako celku je namieste vyhľadať odbornú pomoc. Iba dobre fungujúca rodina sa dokáže bez vonkajších zásahov dostať späť k opätovnému nastoleniu rovnováhy. Ak sú v rodine alebo medzi partnermi dlhotrvajúce konflikty, keď už bolo zaznamenané aj obmedzené plnenie niektorých funkcií rodiny nie je možné predpokladať, že nastolenie harmónie v rodinnom súžití nastane bez odbornej pomoci. Kratochvíl⁷⁾ rozlišuje manželskú a rodinnú terapiu. Manželská terapia je forma psychoterapie, ktorá sa zameriava na manželskú dvojicu a ich problémy. Jej cieľom je pomôcť manželskej dvojici zvládnuť závažné konflikty a krízové situácie a zaistiť vzájomné uspokojovanie potrieb oboch partnerov. V manželskej terapii prevláda práca s dvojicou, ale patrí k nej aj terapeutická práca s jedným z partnerov orientovaná na manželský vzťah. Rodinná terapia sa na rozdiel od manželskej zameriava na celú rodinu vrátane detí, pričom je hlavná pozornosť venovaná vzťahu rodičov a detí. Je definovaná dvoma spôsobmi:

- a) ako terapeutická metóda, pri ktorej prebieha sedenie s celou rodinou,
- b) ako teoretický prístup, ktorý nepovažuje za pacienta jednotlivca, ale rodinný systém; je to špecifická orientácia terapie bez ohľadu na to, či sa sedenia zúčastňuje celá rodina alebo len jeden jej člen.

Rodinná terapia sa usiluje o zmenu vo fungovaní rodiny. Môže to vyzeráť ako jednoduchý koncept. Avšak rodiny, ktoré sa rozhodnú terapiu absolvovať, sa v mnohých prípadoch nestážujú na spôsob fungovania rodiny. Najčastejšie sú dôvodom terapie určité negatívne príznaky alebo problematické správanie. Pre odporúčenie rodinnej terapie by mali byť splnené nasledujúce podmienky: dôkaz o maladaptívnom fungovaní rodiny a dôkaz o tom, že narušená funkcia rodiny súvisí s problémami, kvôli ktorým bola pomoc vyhľadaná.⁸⁾

7) KRATOCHVÍL, S.: Manželská a párová terapia, 2009.

8) BARKER, P.: Rodinná terapia, 2012.

2 VOJENSKÁ RODINA

O vojenskej rodine hovoríme vtedy, ak je aspoň jeden z rodičov profesionálnym vojakom. V niektorých prípadoch sú obaja rodičia profesionálnymi vojakmi. Ak je profesionálnym vojakom dieťa, vtedy rodinu nepovažujeme za vojenskú. V tomto prípade nie je interakcia medzi životom vojenským a rodinným, pretože deti negarantujú napĺňanie základných funkcií rodiny. Vojenská rodina je vymedzená dvoma aspektmi: prvým je skutočnosť, že rodina významnou mierou (kladne alebo záporne) ovplyvňuje výkon vojenského povolania a druhým je fakt, že aj vojenské povolanie ovplyvňuje fungovanie rodiny vojenského profesionála, najmä napĺňovanie jej základných funkcií.⁹⁾

2.1 Charakteristika vojenskej rodiny

Rodinu profesionálneho vojaka možno diferencovať:

- z aspektu dosiahnutia stupňa profesionalizmu (úroveň stotožnenia sa s vojenským povolaním a úroveň výcviku, a tiež stupeň adaptácie sa s vojenským prostredím) vojaka na rodinu vojenského profesionála alebo len rodinu profesionálneho vojaka,
- z aspektu počtu rodičov v profesionálnej službe na rodinu profesionálneho vojaka, v ktorej je vojakom iba jeden z rodičov alebo obidvaja rodičia,
- z aspektu druhu vojsk alebo vojenských profesií na rodinu vojenského letca, rodinu príslušníka PVO, rodinu vojenského lekára, atď. alebo tiež na rodinu veliteľa, štábného pracovníka alebo vojaka priamo realizujúceho úlohy,
- z aspektu dĺžky profesionálnej služby jedného alebo oboch rodičov na: rodinu začínajúceho profesionálneho vojaka alebo rodinu vojenského profesionála (profesionálny vojak, ktorý získal kvality vojenského profesionála a rodina tento jeho status buď akceptuje, alebo aspoň neodmieta),
- z aspektu bojového nasadenia na: vojenskú rodinu mimo bojové nasadenie alebo rodinu vojaka nasadeného do operácie (vojenská misia).

Obrázok 4: Rodina profesionálneho vojaka

9) KORČOKOVÁ, Z. - MATIS, J.: Sociálna práca, sociálne poradenstvo... , 2012.

Takmer každá rodina profesionálneho vojaka prejde obdobím, keď je vojak nasadený do vojenskej operácie. Toto obdobie je len prechodné, preto aj táto kategória vojenskej rodiny je len dočasnou kategóriou označujúcou iba momentálny stav. V súčasnosti vzniká nový pojem – *rodina vojenského veterána*, teda rodina profesionálneho vojaka, ktorý sa zúčastnil vojenskej misie viackrát. Týmto rodinám je potrebné venovať zvýšenú pozornosť, pretože najmä nasadenie, ale aj návrat z vojenskej operácie, významne ovplyvňujú napĺňanie základných funkcií rodiny.¹⁰⁾

V súčasnosti prežívajú profesionálni vojaci náročné situácie. Sú na nich kladené vysoké nároky pri plnení úloh medzinárodného krízového manažmentu v priebehu misií, ale aj pri výcviku či plnení si funkčných povinností počas pracovného dňa. Boli realizované viaceré výskumy, ktoré sa zameriavali na posudzovanie najväčších stresových faktorov, ktoré pôsobia na profesionálnych vojakov počas nasadenia vo vojenských operáciách, počas výcvikov, ale aj pri plnení si povinností počas bežného pracovného dňa. Vo všetkých oblastiach sa práve odlúčenie od rodiny objavovalo na najvyšších pozíciách ako najsilnejší faktor, ktorý ovplyvňuje kvalitu života a pocit pohody.¹¹⁾

V prípade rodín profesionálnych vojakov je časté odlúčenie, keď profesionálny vojak (väčšinou otec) pôsobí v inom mieste ako v mieste bydliska rodiny. Rodinný život je tak oklieštený len na víkendy, čo môže negatívne ovplyvňovať manželský život, ale aj výchovu detí. Tento typ života sa v mnohých ohľadoch podobá životu rozvedených párov. Na rodiča, ktorý je prítomný sú kladené zvýšené požiadavky, pričom táto nerovnováha môže spôsobovať rôzne partnerské nezhody. Rodič, ktorý trávi s deťmi menej času môže svoju neprítomnosť suplovať prílišnou zhovievavosťou („nemôžem byť na deti zlý, keď som s nimi len dva dni v týždni“) alebo kupovaním darčiekov. Má problém pri vymedzovaní pravidiel, keďže nepozná denný režim a nestretáva sa s bežnými problémami v takom rozsahu ako prítomný rodič.

Neprítomnosť jedného z manželov môže stať aj za problémami v manželskom (partnerskom) živote, pretože zo vzťahu sa častým odlúčením vytráca intimita. Potreba blízkosti je v partnerskom živote významná nielen na začiatku vzťahu, ale počas celého jeho trvania.

2.2 Keď rodičia milujú priveľmi

Rodič (väčšinou matka) sa môže dostať do stavu, kedy svoju starostlivosť v snahe nahradiť chýbajúceho rodiča (otca) dostane do stavu tzv. opičej lásky. Ide o rodičovský vzťah k dieťaťu, keď je rodičovská láska a starostlivosť prehnaná, a tiež vystavovaná na obdiv verejnosti. Takáto „láska“ bráni deťom stať sa samostatnými a plnohodnotnými dospelými ľuďmi. Prehnaná starostlivosť neprimeraná veku dieťaťa komplikuje jeho zdravý vývoj. Takíto rodičia izolujú deti od problémov bežného života, rozhodujú za nich v každej situácii alebo taja niektoré ich priestupky.

Na rozpoznanie či zahrňame deti zničujúcou opičou láskou, priblížime rozdiely medzi milujúcim a priveľmi milujúcim rodičom.

1. rozdiel

- **Rodičovská láska** znamená venovať dieťaťu čas, lásku a pozornosť. Snažiť sa o uspokojenie jeho fyzických a psychických potrieb.
- **Opičia láska** je zasahovanie do života dieťaťa (v každom veku). Rodič považuje dieťa za nadstavbu vlastného JA (pokračovateľ rodu, sprostredkovateľ vlastných nenaplnených cieľov, vlastný majetok).

10) MATIS, J.: Kvalita života rodiny vojenského profesionála, 2014.

11) KMOŠENA, M.: Psychické procesy a stavy u profesionálnych vojakov..., 2016.

2. rozdiel

- Pri **rodičovskej láske** sa rodič rozhodne byť čo najlepším rodičom, pričom si uvedomuje, že nemôže byť dokonalý.
- **Opičia láska** je snaha o dokonalosť za každú cenu. Priveľmi milujúci rodič to so starostlivosťou preháňa a priveľmi svoje dieťa chráni.

Obrázok 5: Príliš milujúcim rodičom sa hovorí aj „helikoptérovi rodičia“

3. rozdiel

- **Rodičovská láska** znamená podporovať nezávislosť a vývoj dieťaťa, pričom má vymedzené hranice. Rodič poskytuje dieťaťu bezpečné prostredie, v ktorom môže objavovať svet a budovať si tak vlastnú osobnosť.
- **Opičia láska** oslabuje nezávislosť dieťaťa. Rodič riadi myšlienky aj skutky dieťaťa, podvedome sa snaží sformovať svoje dieťa tak, aby spĺňalo jeho predstavy.

4. rozdiel

- Rodič milujúci **rodičovskou láskou** si uvedomuje, že jeho dieťa má silné aj slabé stránky. Snaží sa dieťa nekritizovať, ale vytvárať podmienky pre sebahodnotenie.
- **Opičia láska** predstavuje kritizovanie dieťaťa (vedome aj nevedome), pretože dieťa nie je schopné plniť nereálne očakávanie rodiča. Priveľmi milujúci rodič robí všetko PRE dieťa, ale nikdy nie SPOLOČNE s dieťaťom. Myslí si, že bez jeho pomoci by nič nedokázalo.

5. rozdiel

- **Milujúci rodič** vytvára atmosféru dôvery a istoty, rozpráva sa s dieťaťom otvorene a úprimne.
- **Príliš milujúci rodič** ženie dieťa do neistoty, hovorí nejasne alebo obšérne, pričom dieťa manipuluje.

6. rozdiel

- **Rodičovská láska** znamená počúvať svoje dieťa a snažiť sa uspokojovať jeho psychické a fyzické potreby.
- **Opičia láska** znamená uspokojovanie vlastných túžob a nenaplnených želaní, pričom potreby dieťaťa nepozná alebo ich len predpokladá.

7. rozdiel

- **Milujúci rodič** rozvíja vlastnosti dieťaťa a snaží sa budovať jeho vlastné hodnoty.
- **Príliš milujúci rodič** sa sústreďuje na vonkajšie prejavy dieťaťa, neustále ho porovnáva s ostatnými. ¹²⁾

2.3 Starostlivosť o vojenské rodiny

Rodina na jednej strane výrazne ovplyvňuje výkon povolania vojenského profesionála (môže ho zvyšovať, ale aj značne oslabovať) a na strane druhej vojenské povolanie ovplyvňuje (kladne, ale aj záporne) fungovanie rodiny a najmä plnenie jej základných funkcií. ¹³⁾

Starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov sa v súčasnosti zameriava najmä na obdobie vyslania profesionálneho vojaka do zahraničnej operácie a obdobie po návrate, čo je časť kariéry profesionálneho vojaka, ktorá najviac ovplyvňuje jeho rodinu. Čoraz častejšie sa stretávame so zlyhaniami v oblasti napĺňania základných funkcií rodiny aj u vojenských rodín, aj keď nemusia súvisieť s kariérou profesionálneho vojaka. V americkej armáde existuje sociálny program starajúci sa o zdravie a ďalšie potreby rodiny vojaka, ktorý upevňuje „Esprit de corps“ (bojového ducha) medzi vojakmi, spája ich ako celok. V rámci poskytovania starostlivosti o vojakov existuje organizácia „Family and MWR“ (Moral, Welfare and Recreation – Morálka, prosperita a rekreácia), ktorá sa špecializuje na rodinu, jej morálku, sociálnu starostlivosť a rekreáciu. Sociálne, športové a kultúrne programy sú poskytované nielen vojakom, ale aj civilným zamestnancom Ministerstva obrany USA. Organizácia MRW má na starosti aj rodinné programy a kultúrne akcie. Vždy majú nejaký cieľ: odbúranie nahromadeného stresu, zvyšovanie odolnosti (fyzickej aj psychickej), stabilizačnú poradenskú pomoc atď. Potom sú to služby pre deti, mládež a školy. V USA majú napríklad vojaci istotu miesta v škôlke pre svoje deti. Veľká pozornosť sa venuje rekreáciám, aktívnemu odpočinku, relaxácii a kultúrnemu vyžitiu, a to pre vojakov nasadených v zahraničí, ale aj v mieste bydliska. V rámci starostlivosti o rodiny profesionálnych vojakov by práve takýto model mohol byť v budúcnosti inšpiráciou. ¹⁴⁾

V rámci Ozbrojených síl SR existujú rôzne projekty, ktorých úlohou je zvyšovanie podpory pre rodiny profesionálnych vojakov, ale aj pre vojnových veteránov vo forme detských táborov, organizovania dní otvorených dverí, rodinných rekreácií alebo rôznych športových a kultúrnych podujatí.

3 ZÁVER

Zlepšiť starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov je nutné nielen kvôli stabilizácii personálu, ale tiež ako motivačný faktor k vstupu do Ozbrojených síl SR. O kvalitný personál sa dnes firmy bijú rôznymi benefitmi, preto by aj starostlivosť o rodiny mala byť na minimálne takej úrovni, ako je to v civilných firmách, aby sa mohla vyrovnáť ostatným benefitom kariéry profesionálneho vojaka. Dopomôcť by tomu mal aj schválený „Systém programov starostlivosti o profesionálneho vojaka a jeho rodinu“. Chrániť rodinu je stanovené zákonmi a musí to platiť aj pre rodiny vojenské. Nie odlúčenie, ale zblížovanie by malo byť hlavným pravidlom pri starostlivosti o vojenské rodiny. Výstižne to pomenoval americký generál Norman H. Schwarzkopf: „*Môžete cvičiť svojich mužov*

12) ASHNEROVÁ, L. - MEYERSON, M.: Keď rodičia milujú priveľmi, 1995.

13) BERKÝ, Ľ.: Zamyslenie nad prognózou vývoja kvality života rodiny profesionálneho vojaka, 2014.

14) POSPÍŠIL, R.: Zvládání náročných situací rodiny vojenského profesionála, 2014.

ako len chcete, ale čo myslíte, že sa stane, keby bola vojna a títo chlapci by bojovali s myšlienkami, že sa nikto nestará o ich rodiny? V žiadnom prípade nebudú bojovať tak efektívne...“

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ASHNEROVÁ, L. - MEYERSON, M.: *Keď rodičia milujú priveľmi*. 1. vyd. Bratislava : INA, 1995. 294 s. ISBN 80-85680-37-8.

BARKER, P.: *Rodinná terapie*. 1. vyd. Praha : Triton, 2012. 324 s. ISBN 978-80-7387-530-5.

BERKY, Ľ.: Zamyslenie nad prognózou vývoja kvality života rodiny profesionálneho vojaka In: *Medzinárodná vedecko-odborná konferencia : Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka, 23. – 24. októbra 2014* [online]. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014, s. 65-88. ISBN 978-80-8040-499-4 [cit. 2022-07-12]. Dostupné na internete: <archiv.aos.sk/struktura/katedry/ksvj/index.php?go=5>.

CZIRÁK, P.: Kvalita života. Starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov vyslaných do operácií medzinárodného krízového manažmentu. Zriadenie centier pre podporu rodiny. In: *Vojenská osвета 2013, 1. časť* [online]. Liptovský Mikuláš : PÚ OS SR, 2013, s. 61-91. ISBN 978-80-89609-01-7 [cit. 2022-07-12]. Dostupné na internete: <https://osveta.mil.sk/data/files/2785.pdf>.

GABURA, J. - GABURA, J. ml.: *Rodinný konflikt a rodinná meditácia*, 1. vyd. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2016. 254 s. ISBN 978-80-558-1120-8.

GJURIČOVÁ, Š. - KUBIČKA, J.: *Rodinná terapie : Systemické a naratívny prístupy*. 2. doplnené a prepracované vyd. Praha : Grada Publishing, a. s., 2009. 288 s. ISBN 978-80-247-2390-7.

HUDECOVÁ, A. - GREGOROVÁ, A. B. a kol.: *Sociálna práca s rodinou*, 2. vyd. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela a OZ Pedagóg, 2009. 250 s. ISBN 978-80-8083-845-4.

KMOŠENA, M.: Psychické procesy a stavy u profesionálnych vojakov v záťažových situáciách In: *Vojenská osвета 2016, 2. časť* [online]. Liptovský Mikuláš : PÚ OS SR, 2016, s. 2-30. ISBN 978-80-89609-12-3 [cit. 2022-07-12]. Dostupné na internete: <https://osveta.mil.sk/data/files/4838.pdf>.

KORČOKOVÁ, Z. - MATIS, J.: Sociálna práca, sociálne poradenstvo a sociálno-psychologická podpora vojaka v nasadení a vojenská rodina In: *Metódy sociálnej práce s rodinou : Zborník z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. 1. vyd. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2012, s. 284-294. ISBN 978-80-8132-050-7.

KRATOCHVÍL, S.: *Manželská a párová terapie*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009. 280 s. ISBN 978-80-7367-649-9.

LAMGMEIER, J. - KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. 2. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

MATIS, J.: Kvalita života rodiny profesionálneho vojaka In: *Medzinárodná vedecko-odborná konferencia : Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka, 23. – 24. októbra 2014* [online]. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014, s. 7-27. ISBN 978-80-8040-499-4 [cit. 2022-07-12]. Dostupné na internete: <archiv.aos.sk/struktura/katedry/ksvj/index.php?go=5>.

NAKONEČNÝ, M.: *Psychologie osobnosti*, 2. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 2009. 620 s. ISBN 978-80-200-1680-5.

POSPÍŠIL, R.: Zvládání náročných situací rodiny vojenského profesionála In: *Medzinárodná vedecko-odborná konferencia : Súčasný stav a možný vývoj kvality života rodiny profesionálneho vojaka, 23. - 24. októbra 2014* [online]. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2014, s. 375-387. ISBN 978-80-8040-499-4 [cit. 2022-07-12]. Dostupné na internete: <archiv.aos.sk/struktura/katedry/ksvj/index.php?go=5>.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Charakterizujte rodinu a vyjadrite čo znamená rodina pre vás.
2. Aké sú funkcie rodiny?
3. Opíšte disfunkčné rodiny.
4. Aké sú špecifiká vojenskej rodiny?
5. Ako by ste zlepšili starostlivosť o rodiny profesionálnych vojakov?